

דין בוועדת החוקה, חוק ותשפט, בחודש שעבר הפעלת עוצמה חסרת נורח הפעלת עוצמה נגדי צילום: יונתן זינדל, פלאש 90

לא בנות

דמוקרטיה משמעותה ריסון, הסכמה של איש אין מונופול על האמת והכרה בכך שייתכן שגם בצד השני מצויה מידה של צדק והיגיון ■ השיח אותנו מערכים אלה

חייבת לנהוג לפי הכללים הקיימים. אין זה מתקבל על הדעת ששר המשפטים לא יכנס את הוועדה לבחירת שופטים. העובדה שהרכב הוועדה איננו מוצא חן בעיניו, איננה רלוונטית, לעליון כשם שיו"ר הכנסת איננו רשאי למנוע ישיבות של הכנסת, אם הרכבה איננו נראה לו. בכל הנוגע למינויים לעליון, קרוב לוודאי ששר המשפטים יוכל למנוע מינויים שאינם לרוחו. לצורך מינוי כזה נדרשים שבעה קולות מתוך תשעה, ויש להניח שהשר יוכל לגייס שלושה קולות כדי למנוע מינוי שאיננו נראה לו. אולם החלטת אחרות ומינויים אחרים מתקבלים ברוב רגיל, ועל השר להשלים עם העובדה שבחלק מהמקרים הוא עלול למצוא את עצמו במיעוט. ראי גם שהממשלה תבין שבהיעדר הסכמה, לפחות עם חלק מהאופוזיציה, יש להימנע מחקיקה באותם נושאים הנמצאים במחלוקת עמוקה, ודגמת שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים ופסקת ההתגברות. לעומת זאת, אין סיבה להימנע מחקיקה בנושאים שיש לגביהם הסכמה רחבה ודוגמת צמצום עילת הסבירות, מתן זכות ייצוג לממשלה ולשריה בבית המשפט ללא תלות ביועץ המשפטי, חיזוק מערך הביקורת על התביעה הפרקליטית, שחרור הביקורת מהתלות ביועץ המשפטי, ואפילו פיצול תפקיד היועץ המשפטי, כפי שהציע גרעין סער בממשלה הקודמת. האופוזיציה איננה יכולה לתבוע לעצמה זכות וטו כללית על כל הנושאים הנוגעים למערכת המשפט. אין לה סיבה להבריח מלחמת עולם או אפילו להתנגד, למשל, למתן זכות ייצוג לממשלה בבית המשפט. ובקיצור, מטוב לנהוג בצורה עניינית ולא לאמץ את השיחות שבהן נהגו נתניהו וביחוד באופוזיציה. דמוקרטיה משמעותה ריסון השימוש בכוח, הכרה בכך שלאיש אין מונופול על האמת וכי קיימת אפשרות שגם בצד השני מצויה מידה של צדק והיגיון. השיח המתקיים כיום רק מרחיק אותנו מערכים אלה. ❖

בתחושת כוח בלתי מוגבל. החרדים חופשיים לדרוש כאוות נפשם. כך גם המתנחלים וכך גם תומכי מהפכת הנגר במערכת המשפט. אכן, לממשלה יש כוח רב, אך כמו במקרים אחרים, הערכת הכוח הייתה מופרזת בעוד הערכת כוחם של המתנגדים לקתה בחסר. מהצד השני, גם למחאות המרשימות יש כוח רב, שכלם לפחות בשלב זה את עיקר הרפורמות. אבל בקרב המוחים יש ודמים שונים. חלקם חותר להפלת הממשלה, חלקם לשינוי המשטר, ויש הרואים בנעשה "רגע קונסטיטוציוני", שבמסגרתו ניתן יהיה לחוקק חוקה שלא רק תעניק לגיטימציה לכוחות העל שמערכת המשפט נטלה לעצמה, אלא עוד תוסיף לה כוח ועוצמה. אני חושש שגם כאן אנו עדים להערכת יתר של הכוח והערכת חסר של הכוחות התומכים בממשלה הנוכחית.

לנהוג בצורה עניינית

בנסיבות אלה יש להצטער על התפוצצות המ"מ אצל נשיא המדינה. אולי הפיצוץ משמח את אלה המקוויים שהרכב יתרום להפלת הממשלה מצד אחד וואני מטיל ספק אם אכן כך יקרה, ואולי הגיעה השמחה גם לחלקים אחרים בצד השני, המקוויים שבכך ניתנה להם די חופשית לכל חקיקה יהיה מחזירה אשר יהיה ואני מקווה שלא כך יקרה. בכל מקרה, התוצאה עלולה להיות התנגשות שאת מחזירה ישלמו תושבי ישראל ומדינת ישראל. לגבי המשטר, נראה לי קודם כל שהממשלה

ליבה. זאת כמובן בצד המשך הבטחת הפטור משירות צבאי לתלמידי ישיבות.

יוהרה והתנשאות

נעבור לנושא התופס בימים אלה את מרכז הבמה – המהפכה המשפטית (האקטיביזם השיפוטי) ומהפכת הנגר שבבקשות ממשלת נתניהו לבצע.

במשך כ-40 שנה, כלומר מאז תחילת שנות ה-80 של המאה הקודמת, עסק בית המשפט העליון בביצוע מהפכה משפטית, הוסיף לעצמו סמכויות על, המציא בהבל פיו חוקה למדינת ישראל, הסמיך עצמו להתערב בכל נושא ציבורי, וגם רומם את היועץ המשפטי לממשלה והעלה אותו לפסגת השלטון.

אחד משיאי האקטיביזם השיפוטי השתקף בפסק הדין בפרשת רדע"פנחסן, שבו הסמיך בית המשפט העליון את עצמו להורות על פיטורי חבר ממשלה מטעמים מוסריים, ללא שום בסיס בחוק ובניגוד למה שהיה מובן בעבר. לכך צירף העליון שתי הלכות חדשות. האחת שחותר הרעת של היוע"מ מחייבת את הממשלה, והשנייה שאין לראש הממשלה ולממשלה כולה זכות ייצוג בפני בית המשפט, אלא אם היועץ המשפטי התוען נגד הממשלה) מאשר להם ייצוג נפרד כזה. היהרה והתנשאות שיש בהלכת אלה, המנגרות לדין שנהג בישראל עד אז וכל מה שמקובל בעולם, מהות טיבה מרכזית לעיונות כלפי מערכת המשפט ולערעור הלגיטימיות שלה.

השופט חיים כהן מתח ביקורת קטלנית על מונופול הייצוג שניתן ליועץ המשפטי, ואפילו הנשיא שמגר, שהיה שותף להלכת קיצונית אלה, חזר בו. כל זה לא הועיל. בית המשפט העליון ממשיך לדרבן בהחלטותיו, אי שיש בו שופטים אחרים המכירים בכך שחן מופרזת. לעמדת הקיצונית של בית המשפט מציעה הממשלה הנוכחית מהפכה שכנגד. המהפכה הנגדית כוללת שורה של צעדים, חלקם מרחיקי לכת. עובדה זו, בניגוד חוסר הנחת של חלקים נרחבים בציבור מהרכב הממשלה, גררה גלי מחאה עצומים, הנמשכים זה חודשים ארוכים. מתברר שהקמת ממשלת ימין "מלאמלא", הנתמכת על ידי 64 חברי כנסת, לוותה

החוק השלישי בחוקי התנועה שהגדיר איזון ניוטון קובע כי כאשר גוף אחד מפעיל כוח על גוף שני, יגיב הגוף השני בהפעלת כוח נגדי בכיוון ההפוך. במישור הפוליטי-חברתי קיימים כללים מקבילים, אך הם בעלי אופי שונה ולא ניתן לכטא אותם באמצעות נוסחה מדויקת, כפי שניתן לעשות לגבי כללי ניוטון.

ואכן, הנסיון האנושי מלמד שהפעלת כוח, כוודאי כוח מופרז, גוררת לא פעם הפעלת כוח נגדי. הכוח הנגדי לא תמיד מתגבש בו זמנית. לעיתים הוא מגיע רק כעבור זמן, ועוצמתו איננה ניתנת להגדרה מראש. פעמים הוא חלש מהכוח המקורי ופעמים חזק ממנו, וגם הכוח הנגדי יגרום לא אחת תגובה שכנגד.

כאשר מלכי צרפת התעמרו בנתיניהם באמצעות מסים, מעצרים שרירותיים ועונווה חריפה, הגיע יומה של המהפכה שבה נגדו גורל המלך, בני משפחתו והאריסטוקרטיה באמצעות הגיליוטינה. לא חלף זמן רב וגם מפעלי הגיליוטינה הפכו בעצמם לקורבנותיה. ייתכן מאוד שחלקים נרחבים מההיסטוריה האנושית ניתנים לתיאור כהפעלת כוח וכתגובה של הכוחות הנגדיים, כאשר התהליך מתאפיין בכך שבגלי הכוח נוטים לא פעם להפריז בכוחם ולהמעיס בכוחות הנגד העלולים לקום כנגדם.

ישראל זכתה בניצחון אדיר במלחמת ששת הימים, אך המעיטה בהערכת הכוח הנגדי שנוצר והתגלה לאסוננו במלחמת יום הכיפורים. כתקופת כהונתו של הפעל בנגי ברשות הממשלה, פלשה ישראל ללבנון החלשה, וכוחותיה הגיעו לבירות. הפעלת כוח זו תרמה ליצירת חיובאללה, הממשיך לאיים על גבולנו הצפוני.

מבאן לנושאים פנימיים. בנובמבר 2000 התקבל חוק, שזכה לכינוי "חוק הפרט", שהגדיל את קצבאות הילדים, מהילד החמישי ואילך, ל-855 שקל לחודש, שעה שהקצבה לילד ראשון התקבחה ב-171 שקל לחודש. התגובה לכך הגיעה כעבור שנים ספורות. למרבה האירוניה היה זה חוקק בנימין נתניהו, בתפקידו כשר האוצר, שהביא לקיצוץ רדסטי בקצבאות הילדים.

הלקח כנראה נשכח, וכיום מרובע על העברת כ-14 מיליארד שקל במהלך שתי שנות תקציב לאברכים ולמוסדות חינוך חרדיים, לרבות כאלה שאין בהם לימודי